

Annemõisa tn 10, 12 ja lähiala dendroloogiline hinnang

Annemõisa tn 10, 12, Tartu, Tartumaa

Töö nr: 23058HI2

Annemõisa tn 10, 12 ja lähiala dendroloogiline hinnang

Aadress: Annemõisa tn 10, 12, Tartu, Tartumaa
Tellija: Tartu linnavalitsus, linnaplaneerimise ja maakorralduse osakond
Koostajad: Sulev Nurme, Janika Lill

Kaanepilt. Vaade uuringuala pärnaallee; 28.06.2023; Sulev Nurme foto.

©AB Artes Terrae OÜ 2023

Sisukord

SELETUSKIRI.....	4
1. Sissejuhatus.....	4
1.1. Töö koostamise alus	4
1.2. Kaitsereežiim.....	4
1.3. Objekti lühikirjeldus.....	5
2. Hindamise metoodika	13
3. Puistu kirjeldus ja haljastuslik väärtus.....	15
3.1. Rohustu, kasvukohatüüp	15
3.2. Puistu	15
4. Soovitused puistu edasiseks haldamiseks.....	16

JOONISED

Joonis 1. Puistu plaan M 1: 500 /digiversioonis eraldi failis/

LISAD

Lisa 1. Üksikpuude inventeerimisandmete koondtabel /digiversioonis eraldi failis/

SELETUSKIRI

1. Sissejuhatus

1.1. Töö koostamise alus

Käesolev töö on koostatud Tartu linnavalitsuse linnaplaneerimise ja maakorralduse osakonna tellimusel Annemõisa tn 10, 12, Tartu, Tartumaa (Skeem 1) asuva kinnistu puistu dendroloogilise inventeerimise ja hindamise kohta. Inventeerimise eesmärgiks oli määrata kinnistul kasvavate puittaimede haljastuslik väärtus vastavalt puittaimede hindamise metoodikale¹.

Töö on koostatud tellija poolt esitatud 2023. a mõõdistatud digitaalsele alusplaanile (koostaja koostaja Digigeo OÜ, töö nr, DG-03-23). Töö koostasid Sulev Nurme (volitatud maastikuarhitekt 8) ja Janika Lill.

Töös kasutatud fotode autor on Sulev Nurme (pildistatud 28.06.2023).

Skeem 1. Inventeeritava ala asendiskeem (allikas: Maa-amet).

1.2. Kaitsereežiim

Uuringuala ei ole riikliku kaitse all ega asu ühegi kaitsealuse objekti kaitsevööndis.

¹ Tallinna LV määrus "Haljastuse inventeerimise kord", <https://www.riigiteataja.ee/akt/417062020022>

1.3. Objekti lühikirjeldus

Uuringuala moodustab Vasula mõisa (sks Wazel) karjamõisa, Anne mõisa (sks Annenhof), park (Skeem 3). Karjamõis moodustati Anne ja Roosa talu põhjal². Anne mõisa maad piirnesid Jaama mõisa maadega vahetult mõisasüdame piiril, pargiala lääneküljel ning ulatusid Jaama tänavast põhja poole, praeguse kalmistu aladele ning lõunast Emajõe luhani. Vasula mõis oli üks Tartumaa vanimaid mõisu, mida teadaolevalt müügiga seoses mainitakse esimest korda 1446. a³. 1631. a andis kuningas Gustav II Adolf Göran Olofssonile aadliseisuse (aadeldatuna Stiernhielm). 1636. a sai ta Vasula mõisa omanikuks⁴. Mõis jäi, kuni riigistamiseni Stiernhielmide perekonna valdusse. Viimane riigistamise eelne mõisa omanik oli Nikolai von Stiernhielm.

Mõisa peahoone rajati 19. sajandi I poolel. Oletatavasti rajati samal ajal ka praeguseni säilinud mõisa park (võrdle kaarte - Skeem 2 ja Skeem 3). 19. sajandi II poolel ehitati mõisasõdamesse mitmeid maakivist ja tellistest majandushooneid⁵. 1977. aastal inventeeriti alal järgmised mõisakompleksi hooned: peahoone, kuivati, sepikoda, rehehoone, kaalukoda, saun, vankrikuur ja sigala. Selleks ajaks olid aga hävinud tööhobuste tallid, karjalaudad ja Räpina maantee ääres asunud mõisakõrtsi hoone⁶.

Skeem 2. Anne mõis 1812. a kaardil *Specielle Geom.Charte von den Dörfern Gross-und Klein-Loska, auch Annenhof und der Hoflage Romo oder Freidenhof zu dem Guthe Wassula*. EAA.2072.5.486 leht 1.

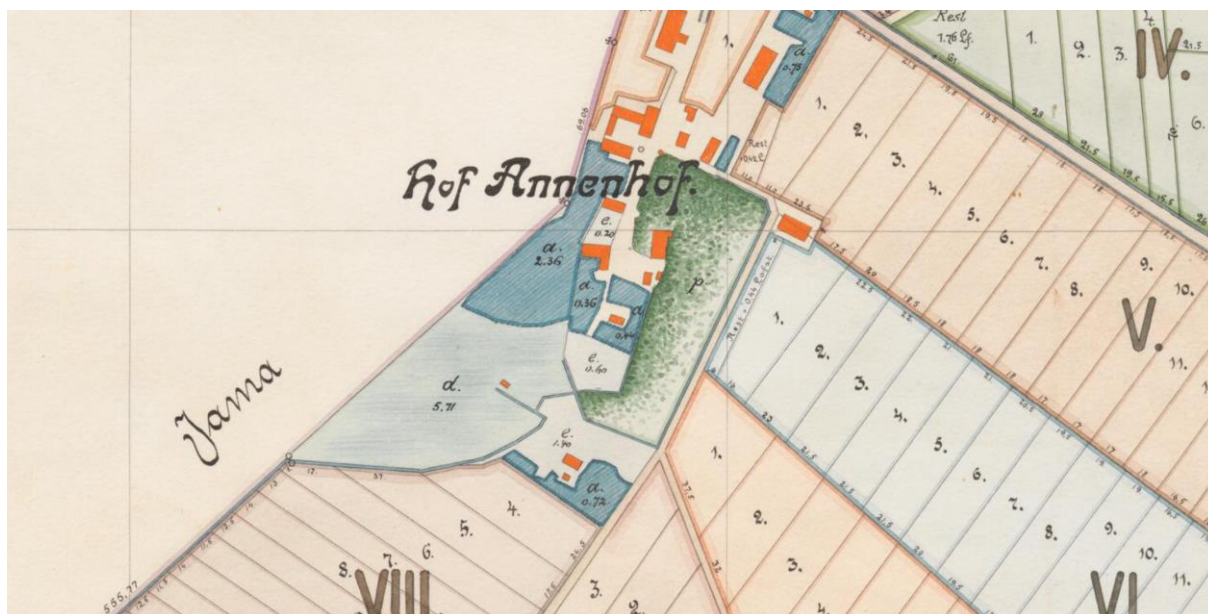
² <http://www.eki.ee/dict/knr/index.cgi?Q=Annelinn>

³ <https://korvekyaline.wordpress.com/tag/vasula-mois/>

⁴ https://www.eha.ee/fondiloend/frames/fond_prop.php?id=3047

⁵ <https://info.raad.tartu.ee/muinsus.nsf/ab1c1415ec476b26422568d40052482e/10be2d2d99497cabc2257244006d7a75?OpenDocument>

⁶ Annemõisa mõis. Inventariseerimine. ERA T-0-76_001_0015036

Skeem 3. Anne mõis, väljavõte 1911. a kaardist Karte zu dem Privatgute Wassula gehörigen Beigutes Annenhof. EAA.2072.5.489 leht 1.

1920-1930 -ndatel aastatel oli Anne mõisasüda rendil Tartu linna käes linna hoolekandeesutuste rajamiseks ja ülalpidamiseks, samuti kalmistute laiendamiseks, mõisasüdames asus vanadekodu^{7,8}. Kuigi mõisasüdame kasutus oli muutunud ning tehti juurdeehitusi – näiteks ehitati 1933. a praegune Annemõisa 12 hoone mõisaaegse kõrvalhoone asemele, jäi selle ruumiline struktuur ja pargiala 20. sajandi alguse seisuga võrreldavalt suhteliselt samaks.

1970–1980. aastatel jäi mõisasüda vastehitatud Annelinna idapiirile ja muutus selle perifeerseks rohealaks. 1990-ndate alguses jäi mõisa peahoone tühjaks, sinna planeeritud tervisekeskust ei ehitatud. Annemõisa ja Nõlvaku tänava vahelisel alal asunud mõisa hooned, mis olid selleks ajaks halvas seisundis ning mille taastamist peeti võimatuks, lammutati 2006. aastal⁹. Kõrvalhoonetest on säilinud tänaseks vaid võlvkelder¹⁰, peahoonet markerib Annemõisa 12 hoone. Kuigi lammutuste ja Annelinna ehitustega on mõnevõrra hägustunud mõisaaegsest peahoonest lõunasse jääv ala ning muutunud on ajalooline sissesõidutee, on enamus pargist säilinud koos imposantse pärnaalleega.

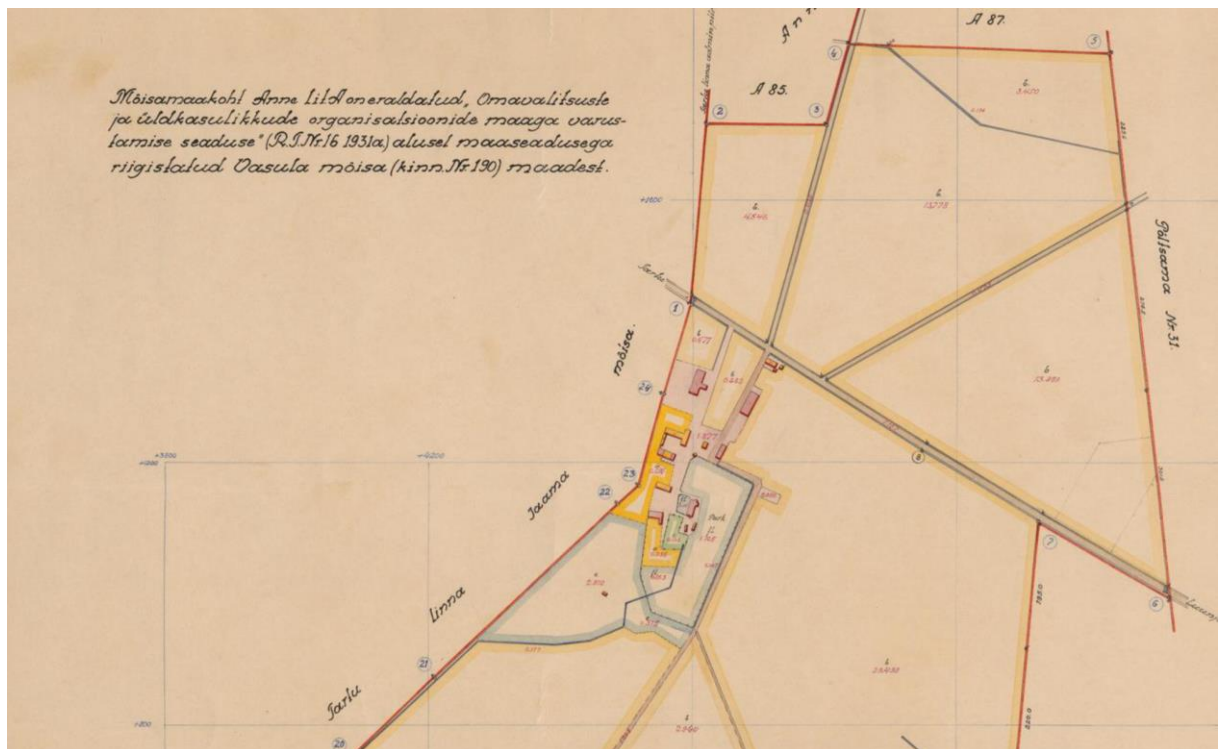
Pargi kasutus täna on hajus, alleel käiakse koeri jalutamas ja alkohoolseid jooke tarbimas. Pargi lõunaosa on hooldatud, põhjaosa, Annemõisa 12 hoone õuealalt põhja suunas, pikalt hooldamata ja võsastuv. Pargi põhjaosa on kohati ka prahistatud tugevalt taara ja sutsukonidega, puistu piirile on visatud ka olmeprahti.

⁷ Tartu linn laiendab piire. Kaja, nr 195, 23.08.1931.

⁸ <https://info.raad.tartu.ee/muinsus.nsf/ab1c1415ec476b26422568d40052482e/10be2d2d99497cab2257244006d7a75?OpenDocument>

⁹ https://et.wikipedia.org/wiki/M%C3%B5isad_Tartu_linnas

¹⁰ <https://info.raad.tartu.ee/muinsus.nsf/ab1c1415ec476b26422568d40052482e/10be2d2d99497cab2257244006d7a75?OpenDocument>

Skeem 4. Väljavõte 1932. a kaardist Tartumaal, Raadi vallas Vasula mõisast eraldatud mõisamaakoha Anne Lit.A kin.N.8492 plaan. EAA.3724.5.2649 leht 1.

Foto 1. Peahoone vare 1977. a. Olev Suuderi foto¹¹.

¹¹ https://register.muinas.ee/ftp/DIGI_2013/pdf/eraT-0-76_001_0015036.pdf

Foto 2. Annemõisa park 2014. a. Esiplaanil väärtuslikud tammegrupid. Foto: Google Streetview.

Foto 3. Allee põhjaosa – mingil põhjusel on põhjapoolse allee pärnad kümmekond aastat tagasi tulbastatud.

Foto 4. Vaade alleele selle lõunaosast.

Foto 5. Pärnaallee puud. Idapoolne puurida uuringuala keskosas.

Foto 6. Pargiala põhjaosa, vaade pargi siseossa alleelt.

Foto 7. Tammegrupp (keskosas) ja võsastunud pargiala (vasakul).

Foto 8. Tammegrupid endisest härrastemajast lõunas.

Foto 9. Vahtra- ja haava uuendus uuringuala põhjaosas.

Foto 10. Allee (vasakul), vana saarepuu ja tamme-pärnagrupp (paremal) uuringuala lõunaosas.

Foto 11. Ebatsuugagrupp (keskel) uuringuala keskosas, endise peahoone lähedal.

Foto 12. Elupuud (keskel) Annemõisa 12 õueala põhjapiiril.

2. Hindamise metoodika

Puistu hindamisel on kasutatud Tallinna LV määrust "Haljastuse inventeerimise kord". Puistu on valdavalt hinnatud üksikpuudena. Mõisa pargi põhjaosas geaolusel üksikpuudena mõõdistatud 4...6 cm diameetriga tihedad loodusliku uuenduse grupid on hinnatud gruppidega.

Puittaimede haljastuslik väärtus (hindamiskriteeriumid vt tabel 1) on dendroloogilisel plaanil ära toodud haljastusliku väärtuse korras etteantud värvustega (I klass – punane; II klass – sinine; III klass – roheline; IV klass – kollane; V klass – pruun).

Iga haljastusliku objekti andmed kanti numereeritud haljastuslike objektide nimekirja (puistu koondtabel) eesti keeles, liigilühenditega. Tabelisse on iga inventeeritud puittaimede kohta kantud nimetus; haljastusliku väärtuse hinnang; puu diameeter 1,3 m kõrgusel sentimeetrites ja olemasolul eraldi lahtrisse harude diameetrid, puu võra orienteeruv läbimõõt, puu kõrgus, soovitusd hoolduseks ja märkused puittaimede vigastuste ja kahjustuste või iseärasuste kohta. Puittaimede kohta on antud raie soovitus juhul, kui puu on ohtlik, võrahoolduse kohta on antud soovitus, kui võra on oluliselt deformeerunud või puittaimel on ohtlikke/hulgaliselt kuivanud oksid.

Töö käigus mõõdeti alusplaanil (M 1:500) toodud üksikpuud ja põõsad, puudegrupid; andmed on esitatud lisa 1. Mõõdetud on kokku 357 puud-põõsast ja puudegruppi. Taimed, mis alusplaanil ei kajastunud, on kantud joonisele (joonis1) orienteeruvalt.

Alusplaanile kanti puittaimede/grupi/massiivi number ja võra projektsiooni orienteeruv kontuur, mille värvus on valitud vastavalt väärtusklassi kaupa (tabel 1).

Hindamistulemused kajastuvad joonisel 1 ja lisa 1. Seletuskiri ja tabelid on kehtivad/loetavad koos joonisega ning vastupidi, joonis koos seletuskirjaga.

Käesolev töö ei sisalda dendropatoloogilisi täpseid hinnanguid. Märkustena on ilmnemisel kirjeldatud silmaga nähtavaid olulisi vigastusi ja kahjustusi, mis on märgitud tabelite märkuste veergu.

Käesolevas uuringus ei inventeeritud eraldi rohttaimestikku.

Tabel 1. Hindamiskriteeriumid.

PUUD			
Väärtusklass	Kriteeriumid	Juhis	Märkimine plaanil
I väärtusklass Eriti väärtuslik puu	Dekoratiivsete ja/või pikaalaste ning haigustele ja kahjuritele vastupidavate puuliikide eriti suured ja elujõulised eksemplarid. Puud, mis on dendroloogilised haruldused või mis omavad ajaloolist või kultuuriloolist väärtust. Looduskaitse all olevad puud.	Kindlasti säilitada.	Punase joonega
II väärtusklass Väärtuslik puu	Dekoratiivne, pikaaline ning mehhaanilistest vigastustest, haigustest või kahjuritest kahjustamata (või väikeste kahjustustega) puu. Juba kahjustatud eriti väärtuslik puu. Dekoratiivsete, haigus- ning kahjurikindlate ja pikaalaste puuliikide noored elujõulised eksemplarid. Haljastusplaani (istutusskeemi) järgi istutatud puu. Omab olulist maastikulist ja ökoloogilist tähtsust.	Säilitada.	Sinise joonega.
III väärtusklass Oluline puu	Dekoratiivne või pikaaline ning väheste mehhaanilistest vigastustest, haiguste- või kahjurite tunnustega, kuid veel elujõuline (juurdekasvu omav) puu. Puu, mis on osa ökoloogiliselt efektiivsest haljastusega kohast.	Võimalusel säilitada/võib raiuda	Rohelise joonega
IV väärtusklass Väheväärtuslik puu	Puu, mis kahjustab või tulevikus hakkab kahjustama liigiliselt või asukohalt ala väärtuslikumat puud. Puu, mis on oma eluea lõpul kas vanuse või kahjustuste tõttu. Puu, mis on allasurutud seisundis. Linnahaljastuse seisukohalt väheväärtuslik puu, mida võib säilitada kui biomassi, kuid mis on soovitatav likvideerida või asendada väärtuslikumate puuliikidega.	Võib raiuda.	Kollase joonega
V väärtusklass Likvideeritav (raiutav) puu	Haige elujõuetu, ohtlik puu, ning millel on antud kohal väike ökoloogiline tähtsus. Puu, mis on kuivanud, tugevasti kahjustunud varju, linnatingimuste, põlemise, mehaaniliste vigastuste jms. tõttu. Puu, mis varjab ja kahjustab I ja II väärtusklassi puid või muud haljastust.	Kuulub väljaraiumisele.	Pruuni joonega

3. Puistu kirjeldus ja haljastuslik väärtus

3.1. Rohustu, kasvukohatüüp

Uuringuala lõunaosa rohustu moodustab intensiivselt niidetav kõrreliste enamusega liigivaene muruala. Põhjaosa rohttaimestiku moodustab hooldamata võsastuvale lehtpuuenamusega pargile ja naadi-kasvukohatüübile iseloomulik lopsakas rohustu. Looduslik kasvukohatüüp ei ole lõuna osas säilinud, põhjaosas, tänu hoolduse lakkamisele, osaliselt säilinud/ tagasi kujunemas.

Kasvukohatüübi väärtus tervikuna on IV, põhjaosas III.

Foto 13. Üleminek tihedalt niidetud alalt niitmata alale. Niitmata alal naadi kasvukohatüübile iseloomulik taimestik. Keskel tagaplaanil uuringuala pärnadenest tähelepanuväärseim üksik pärn.

3.2. Puistu

Uuringuala vanema puittaimestiku vanus on 150...180 aastat, üksikpuudel (tammed) puistu põhjaosas, endise peahoone ümbruses võib vanus olla ka suurem. Valdavaks puuliigiks, kui välja arvata pärnaallee, on harilik tamm, mis on istutatud gruppidega endise peahoone ümbrusesse, markerib endisaegset sissesõiduteed ning gruppidega ka endisaegsest peahoonest lõunasse jäänud avatud muruala lõunaosa (nt puud nr 1-15, 219-227; 291, 292 jt). Pargi lõunaosas on tammedele istutatud grupina ka pärnasid. Tammegrupid on enamuses hästi hooldatud, kuid endisaegsest peahoonest läände jäävas, pargi võsastunud põhjapoolses osas, on tammed mattunud kiiresti kasvavasse looduslikku uuendusse (nt puud nr 309, 313, 317, 318). Aktsentidena on istutatud arvatavasti 19. sajandi lõpul ajastule iseloomulikult kontrastne ebatsuugagrupp endise peahoone lähedale (joonis 1, 256-258). Peahoonest

kagus asub ka suuremõõtmeline harilik pärn, mille istutusaeg võib jääda 19. sajandi I poolde (joonis 1, 197). Allee on olnud 2,5-3,0 m kõrguselt põetud.

Jaamamõisa 12 juurde on istutatud arvatavasti 1930-ndatel grupina elupuid.

Pargile iseloomulikuks on läänepärna enamusega pärnaallee pargi ida-ja põhjapiiril. Puud on valdavalt elujõulised, kuid pargi põhjapiiril looduslikku uuendusse mattumas ning põhjapoolse alleeosa läänepoolsetest puudest on vähemalt 6 puud tulbastatud. Allee on säilinud

Põõsaid on pargis vähe. Gruppidega leidub põõsaid endise peahoone ümbruses ja Jaamamõisa 12 hoone ümbruses. Peahoone kõrval asunud sirelihekk on üle kasvanud ja täis kasvanud vahtra peenikest uuendust. Sireli heki taha on tekkinud lumimarja loodusliku levimisega mitmesajaruutmeetri suurune lumimarjaga tihedalt kaetud ala. Jaamamõisa 12 kõrval asuv kibuvitsamassiiv on lõhutud ehitustegevusel ja maetud prahikoorma alla (joonis 1 – grupp 89).

Viidatud tammegrupid on pargiruumi seisukohalt arvestades väga väärtuslikud, kuid arvestades vanadele puudele tüüpilisi kahjustusi tüvemädanikest jt seenhaigustest, siis enamuse haljastuslik väärtus on määratud II klassi. Pärnaallee on valdavalt II väärtusklassis tulenevalt tüvemädanikust, mis kahjustab enamust alleepuudest (avatud õõnsused).

Pargi põhjaosa Annemõisa 12 ja pargi piiri vahel on võsastunud valdavalt hariliku vahtra ja raagremmelga loodusliku uuendusega.

Vanemate üksikpuude seisund on valdavalt rahuldav. Võrahooldust vajab 87 puud. Jalal kuivanud või kuivavaid puid, mis tuleb eemaldada, on 2 (210, 204), väärtuslikumate puude võradesse kasvavaid puid, mis on soovitatav eemaldada on 21 – enamus harilikud vahtrad ja mõned remmelgad. 4 pargiruumiliselt väärtuslikku puud (23, 57, 76, 197) võivad olla murdumisohtlikud, mistõttu tuleb puud ohutustada või kui see ei ole võimalik, siis raiuda.

Täpsemalt on uuringuandmed esitatud joonisel 1 ja lisa 1.

4. Soovitused puistu edasiseks haldamiseks

Kuna tegemist on ajaloolise ning kultuuriväärtuslikult huvipakkuva pargiga on edasisel haldamisel oluline säilitada ja välja tuua pargi ajalooline planeering ning struktuur. Soovitatav on park komplekselt rekonstrueerida arvestades võimalikult säilinud ajaloolise ruumistruktuuri säilitamist.

Puistu edasisel haldamisel on soovitatav teostada alljärgnevalt kirjeldatud esmased tegevused:

- säilitada kõik I-II klassi puud ning kõik III klassi puud, mille diameeter on üle 40 cm; allees ja ajaloolistes tamme-pärna gruppides võib IV klassi määratud, tugevalt kahjustatud puud eemaldada vaid siis, kui arboristi hinnangul nende võrade hooldusega ei ole võimalik tagada puude ohutust ja/või kestvust;
- viia läbi pargi põhjaosas hooldusraie, mille käigus eemaldatakse vahtra ja remmelga looduslik uuendus, millel puudub kasvuruum; raiel säilitada vanad üle 40 cm puud ning eelistatult tammed ja pärnad, millel on kasvuruum;
- pargi põhjapiiril olev juurevõsust tekkinud haavagrupp tuleb harvendada, soovitatavalt säilitada kuni 5 puud, millele on tagatud kasvuruum;
- hooldada sirelimassiiv nr 229, eemaldades esiteks sissekasvanud vahtra uuenduse ning seejärel, vastavalt olukorrale, otsustada võrahooldusstrateegia;

- ülepinnalet tuleb üle vaadata puude võrad ning teostada võrahooldus, eelkõige kuivanud okste lõikus ja võrade puhastus;
- allee tulbastatud puude võrad vajavad kujunduslõikust;
- põõsastele tuleb teha võrahooldus, eemaldada kuivanud oksad ja sisse kasvav lehtpuude uuendus.

Arvestades uuringuhetkel valitsenud põuast olukorda, millest tulenevalt oli niidetud aladel rohttaimestik 40...50% ulatuses kõrbenud, on soovitatav kaaluda praegu intensiivselt niidetaval alal niitmistiheduse vähendamist ja niitmiskõrguse suurendamist. Tihedamalt on soovitatav niita teede ümbrus vajadusel tegevuskohad, muud pargiala võiks hallata näiteks lilleniiduna, mida niidetakse 2 korda aastas (juulis ja vajadusel teine kord septembris). Selline niitmine mõjub põuaperioodil soodsalt ka puittaimedele.

Võsastunud pargialal teha esmane loodusliku uuenduse raie ning seejärel niita igaastaselt 1-2 korda, et vältida edasist võsastumist.

Puude raie- ja hooldustööd tuleb lasta teha ajaloolise pargi hoolduskogemusega kutsetunnistusega arboristil, et vältida kasvama jäävate puude vigastamist. Raied ja hooldustööd tuleb teostada väljaspool lindude pesitsusperioodi (oktoober-märts).

Anne mõisa park on piirkondliku ajaloo ja linnaruumi kujunemise seisukohalt oluline, kuid laiemalt teadvustamata objekt. Seepärast on soovitatav kaaluda vastavasisulise infotahvli paigaldamist nt Annemõisa 12 sissesõidutee juurde olevasse parklasse vm sobivasse kohta.

